

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

Πασόπουλος Χρ. Σταμάτης

A.M 10/04

πτυχιακή εργασία με θέμα:

**«Έθιμα της θρακικής παράδοσης, που οι ρίζες τους
παραπέμπουν στον αρχαιοελληνικό πολιτισμό»**

Επιβλέποντες καθηγητές:

Σινόπουλος Σωκράτης, λέκτορας
Τσικουρίδης Ελευθέριος, λέκτορας

Θεσσαλονίκη 2011

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην εργασία αυτή θα γίνει αναφορά σε έθιμα της νεότερης θρακικής παράδοσης, των οι ρίζες και η απαρχή τους τοποθετείται στον αρχαιοελληνικό πολιτισμό. Μέσω αυτού να αναδείξουμε την αέναη συνέχιση του ελληνικού πολιτισμού από την αρχαιότητα έως σήμερα, ιδιαίτερα στον ευρύτερο γεωγραφικό χώρο της Θράκης.

Σκοπός δεν είναι η παρουσίαση του εθίμου ως προς τρόπο τελετουργίας, τα χαρακτηριστικά του και τις λεπτομέρειές του, αλλά από τα βασικά στοιχεία του κάθε εθίμου και μέσω των πληροφοριών και των στοιχείων που μαρτυρούνται από πηγές τις αρχαιότητας, να οδηγηθούμε στον απαραίτητο παραλληλισμό.

Ένας λαός όσο παραδοσιακός και αν είναι, αλλάζει τρόπο ζωής με το πέρασμα του χρόνου, χωρίς όμως να χάνονται εύκολα τα βασικά στοιχεία που συνθέτουν και «διατηρούν» μια κοινότητα-ομάδα ανθρώπων, που ένα από αυτά είναι ο πολιτισμός του. Μέσω κάποιων βασικών εθίμων της θρακικής παράδοσης –χωρίς να σημαίνει ότι είναι αποκλειστικότητα του συγκεκριμένου γεωπολιτισμικού τοπίου, καθώς ενδέχεται να το συναντούμε και σε άλλες περιοχές ως παραλλαγή ,υπό το ίδιο όμως πλαίσιο- θα προσπαθήσουμε να «επικυρώσουμε» το δεσμό που αναζητούμε, ως πολιτισμικοί απόγονοι και φορείς ενός πολιτισμού που κλείνει περίπου τρεις χιλιετίες.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Για την ολοκλήρωση και την επίτευξη αυτής της εργασίας θα ήθελα να μνημονεύσω ιδιαίτερα τους κατοίκους των σεραϊκών χωριών Αγία Ελένη, Κερκίνη, Λιβαδιά, Χρυσοχώραφα, Αδελφικό, που ως συνεχιστές της θρακικής παράδοσης με βοήθησαν ώστε να μπορέσω να εισαχθώ σε μια διαδικασία αναζήτησης και κατανόησης – με αίσθημα σεβασμού προς αυτούς- των θρακικών εθίμων και γενικότερα της θρακικής παράδοσης, μέσω της προσπάθειάς τους να περισώσουν την ύστατη ώρα ότι μπορούν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

Α'. Θράκη: γεωγραφική και ιστορική προσέγγιση

1. Η νεότερος γεωγραφικός θρακικός χώρος

Προσπαθώντας να ορίσουμε τα όρια του γεωγραφικού χώρου στον οποίο εντάσσεται η έρευνά μας, παραθέτουμε ορισμένα στοιχεία για τη νεότερη και την αρχαία Θράκη.

Έως τις αρχές περίπου του 20^{ου} αιώνα η Θράκη ορίζονταν από τρεις ευρύτερους χώρους:

i) την Ανατολική Θράκη (από τον Έβρο μέχρι την Κων/πολη), όπου αποτελεί σήμερα το μέρος της ευρωπαϊκής Τουρκίας, κάτοικοι της οποίας εγκατέλειψαν την περιοχή με την ανταλλαγή των πληθυσμών μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας το 1922,

ii) τη Βόρεια Θράκη ή Ανατολική Ρωμυλία (από την οροσειρά της Ροδόπης μέχρι βόρεια την οροσειρά του Αίμου διασχίζοντας τα παράλια του Εύξεινου Πόντου), όπου αποτελεί το τμήμα της σημερινής Νότιας Βουλγαρίας. Λόγω δυσμενών συνθηκών των Ελλήνων από την πλευρά των Βουλγάρων κυρίως από το 1885 έως το 1906, το μεγαλύτερο μέρος του ελληνικού πληθυσμού αναγκάστηκαν να έρθουν ως πρόσφυγες στην κυρίως ελληνική ενδοχώρα.

iii) τη Δυτική Θράκη (από τον Έβρο μέχρι τον Νέστο), όπου αποτελεί το εναπομείναν μέρος της σύγχρονης ελληνικής Θράκης.

2. Αρχαία θρακικά φύλα

Οι μελέτες και οι έρευνες των ιστορικών μέσα από ευρήματα και πηγές τοποθετούν την έλευση των θρακικών φύλων στην χερσόνησο του Αίμου γύρω στα μέσα της β' χιλιετίας π.Χ. (Σπαθάρη), όπου διακρίνονται σε δύο ομάδες: στους Θράκες του Βορρά, από το Δούναβη ως τον Προύθο (Ρουμανία-Μολδαβία) και στους Θράκες του Νότου, από το Δούναβη ως την Ανατολική και Δυτική Θράκη και μέχρι το Στρυμόνα (Ζιάκας).

Επιρροές και αλληλεπιδράσεις –αναπόφευκτα και στο πολιτιστικό επίπεδο- δέχθηκαν από πολύ νωρίς οι νότιοι Θράκες από τα ήδη εγκατεστημένα ελληνικά φύλα, ιδιαίτερα κατά τη μυκηναϊκή περίοδο. Απόρροια αυτού ο σταδιακός εξελληνισμός τους μέχρι τα ελληνιστικά χρόνια, όπου καταλαμβάνονται από το κράτος των Μακεδόνων. Αναφέρει χαρακτηριστικά η Ε. Σπαθάρη-Μπεγλίτη:

«...η Θράκη με την κατάληψή της από το κράτος των μακεδόνων, χάνει την εθνολογική σημασία και γίνεται ένας γεωγραφικός χώρος [του ευρύτερου ελληνικού πεδίου]... » ,και πως « η διαδικασία αυτή...εντάσσεται μέσα σ' ένα ευρύτερο πλαίσιο αντιδράσεων,...που διαμόρφωσαν μια διαδικασία εθνογένεσης του ελληνισμού».

Β'. Η αρχαιοελληνική λατρεία και το σήμερα

Ως προς τη διατήρηση και επιβίωση πολλών στοιχείων και χαρακτηριστικών του αρχαιοελληνικού πολιτισμού και θρησκείας είναι χαρακτηριστικό το απόσπασμα από μια έρευνα της Μιράντας Τερζοπούλου (Τερζοπούλου, 1997, σ.13): «Τα λατρευτικά έθιμα έχουν εκπληκτική μακροβιότητα. με θαυμαστή πολυμορφία και προσαρμοστικότητα περνούν ανά τους αιώνες από θρησκεία σε θρησκεία, κρατώντας στο βάθος αναλλοίωτο τον μαγικοθρησκευτικό τους πυρήνα, πίσω από τον οποίο κρύβονται αρχέγονες δοξασίες και δεισιδαιμονίες, ανεξιχνίαστες για το νου του λαϊκού ανθρώπου, αλλά βαθιά ριζωμένες στην ψυχή και στη συνήθειά του».

Η θρησκεία των νότιων Θρακών, όπως πληροφορούμαστε από τον Γρηγόρη Ζιάκα σε μια πρόσφατη μελέτη του (Ζιάκας, 2002, σσ.266-269), περιελάμβανε γνωστούς και στους υπόλοιπους Έλληνες, όπως ο Σαβάζιος, η Βενδής και η Κότυς, αλλά σε πιο εξέχουσα θέση βρίσκονταν η λατρεία του Διόνυσου και του Ορφέα. Σχετικά με τη διονυσιακή λατρεία ο Κώστας Ρωμαίος αναφέρει (Ρωμαίος, 1976, σ.486): «Στη Θράκη υπήρξε, στην αρχαιότητα, εντυπωσιακά εντονότερη η αισθησιακή πλευρά της λατρείας του θεού Διονύσου και επίσης ότι αποτέλεσμα από εκείνη την αρχαία ένταση ίσως πρέπει να είναι η επίσης έντονη νεοελληνική κληρονομιά η σχετική με παρόμοια σημερινά διονυσιακά έθιμα που επιβιώνουν ειδικά στη Θράκη.»

Κατά την αλληλεπίδραση των Θρακών με τον υπόλοιπο ελληνικό κόσμο η προσφορά υπήρξε αμφίδρομη. Κατά την Σπαθάρη-Μπεγλίτη (Σπαθάρη-Μπεγλίτη, 1997, σ.39): «Επίκεντρο των πολιτιστικών ανταλλαγών υπήρξε η θρησκεία, η οποία

λειτουργήσε ως βασικό μέσο συνένωσης των πόλων...Η Θράκη έδωσε στη Νότια Ελλάδα την ορφική και τη διονυσιακή λατρεία, από τις οποίες γεννήθηκαν η αρχαία μουσική, τα αρχαία μυστήρια, η αρχαία ποίηση και μεταλαμπαδεύτηκαν πολλές θεότητες, κυρίως χθόνιες». Άρα, μέσω των κοινών θεών και των κοινών λατρευτικών εθίμων, επήλθε η πολιτιστική ένωση μεταξύ Θράκης και Νότιας Ελλάδας.

Άρα, αναγνωρίζοντας κατά τους Martin και Metzger (Martin-Metzger, 1992, σ.121) στη Θράκη «το λίκνο της διονυσιακής λατρείας», συναντούμε έντονα και πλαίσιο της τελετουργίας, όπου αποτελεί κύριο χαρακτηριστικό της διονυσιακής λατρείας. Ο Burkert αναφέρει για την τελετουργία (Burkert, 1997, σσ.69-92) πως αποτελεί κάτι ιερό και μυστηριώδες, εκφράζει πρωτόγονες ιδέες για τα πνεύματα της γονιμότητας και της βλάστησης, έχοντας πάντα ένα σκοπό επίτευξης και έχουν επικοινωνιακή λειτουργία και ουσιαστικά συνιστούν την ταυτότητα της ομάδας. Επίσης παραθέτει χαρακτηριστικά (Burkert, 1997, σ.89): «Εκείνα τα συστήματα τα οποία πέτυχαν μια σχετική σταθερότητα για κάποια χρονική περίοδο και τα οποία ονομάζονται συγκεκριμένοι <πολιτισμοί>, οφείλουν την επιτυχία τους και τη διατήρηση της ταυτότητάς τους, στην ομαδική αλληλεγγύη, που ενισχύεται από την τελετουργία».

Επομένως, οι τελετουργίες ως κύριο στοιχείο της πολιτισμικής μεταβίβασης, πιθανόν να συνέβαλλαν στη μακράιωνη διατήρηση και επιβίωση του συνολικού πολιτισμού στην ευρύτερη περιοχή της Θράκης. Ως τελευταία στοιχεία παραθέτονται, η άποψη του Κώστα Θρακιώτη (Θρακιώτης, 1991, σ.13): «Η γνώση της αρχαίας ελληνικής λαϊκής λατρείας είναι το χρυσό κλειδί που μας οδηγεί στη νέα ελληνική θρησκεία, και μάλιστα εκείνη της Θράκης, που ανακρατά καλύτερα από κάθε άλλη, εξαιτίας των γεωφυσικών συνθηκών και των άλλων ιδιόμορφων ιστορικών καταβολών, την πλέον αποκαλυπτική της προέλευση», και «[Η θρακική λατρεία πήγασε απ' την προθεϊκή εποχή και τη διονυσιακή τελετουργία, αναμίχτηκε με τον Ορφισμό, προσλαμβάνοντας κατά τους μεσαιωνικούς χρόνους (Βυζάντιο) μερικά χριστιανικά στοιχεία που δεν αλλοίωσαν τα αρχέγονα διονυσιακά ή προθεϊκά», ενώ ο Κοπιδάκης (Κοπιδάκης, 1997, σ.11) τονίζει: «Αλλά στον ελληνικό χώρο και οι παλιοί θεοί ζουν την δική τους ζωή, κρυμμένοι βαθιά μες στο συλλογικό υποσυνείδητο. Πολλοί βρίσκονται υπό τη σκέπη μεγάλων αγίων, οσίων και προφητών».

Γ'. Αναφορά των εθίμων

-ΧΕΛΙΔΟΝΑ-

Το χελιδόνισμα, ως τραγούδι και ως τελετουργία, εντάσσεται σ' έναν ευρύτερο εθιμικό κύκλο της ημέρας της Πρωτομαρτίας, η οποία ως πρώτη μέρα του χρόνου παλαιότερα, συνδέεται με πολλά νόμιμα, μαντικού, μαγικού και λατρευτικού περιεχομένου. Τα αγύρτικα άσματα, που τραγουδιούνται από παιδιά και κυρίως οι μικροί μαθητές, αναφέρονται στο γυρισμό των χελιδονιών με τον ταυτόχρονο ερχομό της Άνοιξης. Κατά την τέλεση του εθίμου τα μικρά παιδιά τραγουδούν από πόρτα σε πόρτα, κρατώντας στο χέρι ομοίωμα χελιδόνας. Χαρακτηριστικά στο Διδυμότειχο Έβρου παίρνουν το περιστέρι του Αγίου Πνεύματος από την εκκλησία, συνήθως όμως κατασκευάζεται το χελιδόνη από ξύλο, τοποθετείται στην άκρη ενός μπαστουνιού ή γυρίζει σ' έναν κινητό άξονα ή κουνιέται με το τράβηγμα ενός νήματος.

Η συνήθεια της περιδέσεως χρωματιστών νημάτων θεωρείται προχριστιανική. Ο Ν. Πολίτης τη συνδέει με την κρόκη (μάλλινο νήμα), το οποίοι έδεναν στο χέρι ή στο πόδι οι μύστες των Ελευσίνιων Μυστηρίων.

Το χελιδόνισμα έγινε θέμα μέχρι σήμερα πολλών μελετητών, διότι πρόκειται για άμεση αρχαία επέμβαση. Το έθιμο επιβίωσε ως σήμερα με την αδιάκοπη προφορική παράδοση των λαϊκών τραγουδιών, που μάλιστα δε διατηρούν μόνο το αυτό θέμα, αλλά διασώζουν σχεδόν αυτολεξεί μερικούς στίχους, και επίσης έχουν το ίδιο ύφος και την ίδια ψυχολογία. Το αρχαίο χελιδόνισμα είναι γνωστό από μαρτυρία του Αθηναίου, συγγραφέα του 2^{ου} μ.Χ. αιώνα, ο οποίος πάλι διασώζει παλαιότερη μαρτυρία, σύμφωνα με την οποία : «είδος δε τι του αγείρειν χελιδονίζειν Ρόδιοι καλούσιν, ό γίνεται τω Βοηδρομιώνι μήνι: χελιδονίζειν δε λέγεται διά το ειωθός επιφωνείσθαι».

Νεώτερο Θεσσαλίας
(Passow, CCCVIIa)
«*Ηρθε, ήρθε χελιδόνα
ήρθε κι άλλη μελιδόνα
κάθισε και λάλησε
και γλυκά κελάδηση.*

Αρχαίο
(Αθηναίος, 1160)
«*Ηλθ' ήλθε χελιδών
καλάς ώρας άγουσα
καλούς ενιαυτούς
επί γαστέρι λευκά,*

Το αρχαίο τραγούδι συνεχίζει με αίτημα για δώρα, και μάλιστα εκλεκτά, από την παραγωγή του σπιτιού, όπως και σήμερα, και με προτροπή προς τη νοικοκυρά να ανοίξει την πόρτα στο χελιδόνι και στους τραγουδιστές:

*άνοιγ', άνοιγ' τάν θύραν χελιδόνι
ου γαρ γέροντες εσμέν, άλλα παιδιά.*

Το τραγούδι στην αρχική του μορφή φαίνεται ότι ήταν επωδικό, για την απομάκρυνση των κακών από το χειμώνα. Συγχρόνως όμως θα ήταν και λατρευτικό προς τη θεότητα, η οποία πιστευόταν ως έφορος επί της αναζωογονήσεως της Φύσης και της επιτυχίας της καρποφορίας, όπως ήταν ο Απόλλων, θεός ηλιακός αλλά και θεός καθαρμών.

Οι ευχές στο τραγούδι σήμερα για Πασχαλιά και κόκκινα αυγά είναι χαρακτηριστικά στοιχεία για τη διασκευή κατά τη βυζαντινή περίοδο στη μορφή αυτή του αρχαίου χελιδονίσματος ώστε αυτό να προσαρμοστεί σε ακροατήριο χριστιανικό και μάλιστα σε ημέρα που εμπίπτει στο χρονικό διάστημα της Μεγάλης Σαρακοστής ή του Τριωδίου, προπαρασκευαστικού για την περίοδο της Σαρακοστής.

Επίσης τεκμήρια για τις αρχαίες ρίζες του εθίμου, κατά τον Ρωμαίο, είναι:

- α) αρχαίο μελανόμορφο αγγείο στο Μουσείο του Βατικανού με σκηνή, που παριστάνει τον ερχομό του χελιδονιού. Ο διάλογος, που είναι χαραγμένος, μεταξύ των τριών προσώπων, που απεικονίζονται, είναι: ο νέος λέει «Ιδού χελιδών», Ο γενειοφόρος ακολουθεί λέγοντας «Νή τόν Ηρακλέα», και τέλος το παιδί «Αυτήϊ έαρ ήδη». Έτσι συμπεραίνουμε πως αρκούσε να φανεί ένα χελιδόνι, για να συμπεραίνει κανείς τον ερχομό της άνοιξης.
- β) πέτρινη σαρκοφάγος της Κρήτης, που χρονολογείται στην προϊστορική εποχή, στα Μινωικά χρόνια. Αναπαριστάται μια σκηνή ταυροθυσίας και διακρίνεται καθισμένο το πουλί που φέρνει την άνοιξη. Κοντά του ανθίζει το ιερό δέντρο της ελιάς, ενώ μπροστά από το πουλί παριστάνεται ένα πανέρι γεμάτο ψώνια. Πρόκειται για τη νέα εποχή και για τα πλούσια δώρα, που μας φέρνει.²

¹ Το δημοτικό τραγούδι (συμαγωγή μελετών), σελ. 12, Στίλπων Κυριακίδης, Ερμής, Αθήνα, 1990.

² Κοντά στις ρίζες, σελ.441, Κώστας Ρωμαίος, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα, 1980

Το βαθύτερο νόημα του εθίμου είναι ακριβώς, ότι με τον αγερμό των μικρών παιδιών από σπίτι σε σπίτι αποσκοπεί στο να γίνει επίσκεψη του πρώτου χελιδονιού σε κάθε σπίτι και να μεταδοθεί μ' αυτόν τον τρόπο η αναγεννησιακή ιδιότητα της νέας ευτυχισμένης εποχής, της ελπιδοφόρας Άνοιξης. Το πρώτο και σπουδαιότερο πράγμα, που φέρνει μέσα στο σπίτι η χελιδόνα, είναι η θεία «υγεία».

Παρακάτω έχουμε το χελιδόνισμα που λέγονταν στις Σαραντα Εκκλησιές της Ανατολικής Θράκης:¹

*«Ηρθε, ήρθε χελιδόνα
ήρθε κι άλλη μελιδόνα
κάθισε και λάλησε
και γλυκά κελάηδησε
Μάρτη, Μάρτη μου καλέ
Και Φλεβάρη φοβερέ
Κι αν χιονίσσεις κι αν κακίσης
Πάλιν άνοιξιν θα ανθίσης
Θάλασσαν επέρασα
Και στεριάν δεν ζέχασα
Κύματα κι αν έσχισα
Έσπειρα, κονόμησα
Έφυγα κι αφήκα σύκα
Και σταυρόν και θημωνίτσα
Κι ήρθα τώρα κι ήρα φύτρα
Κι ήρα χόρτα, σπαρτά βλίστρα,
Βλίστρα, βλίστρα, φύτρα, φύτρα.
Συ καλή νοικοκυρά
Έμπα στο κελάρι σου
Φερ' αυγά, περδικωτά
Και πουλιά σαρακοστά
Δώσε και μίαν ορνιθίτσα
Φέρε και μία κουλουρίτσα*

¹ http://www.paidika.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=703&Itemid=83

*Μέσα δω που 'ρθαμε τώρα,
Μέσα γεια, μέσα χαρά,
Στον αφέντη στην κυρά
Στα παιδιά και στους γονείς
Σ' όλους τους, τους συγγενείς.
Μέσα Μάρτης, έξω φύλλα
Εξ' οχτροί, σας τρων οι σκύλοι.
Μέσα φίλοι, μέσα φτήνεια
Και χαρές, χοροί, παιχνίδια
Και φέτος και του χρόνου
Και του χρόνου κι άλλα χίλια»*

Σε πολλά τραγούδια απευθύνονται προς τους οικοδεσπότες
ευχές και πολυχρονισμοί όπως:

*«Μάρτι, Μάρτι βροχερέ
Και Φλεβάρι χιονερέ
Ηρθ' Απρίλης ο καλός
Εβγα, καλή νοικοκυρά
Βάλε τα πατίκια σου
Κι εμπά'ς το κελάρι σου
Δος μας κοσοχτώ αυγά
Τέσσερα το δάσκαλο
Και κοσιτέσσερα για μας»*

Ένα ακόμα χαρακτηριστικό είναι ότι τα τραγούδια με αναφορά στο γυρισμό του χελιδονιού είναι γνωστά μόνο από την Ελλάδα, νεώτερη και αρχαία, και όχι σε άλλους λαούς. Αποτελούν έτσι μια ειδική λαογραφική εκδήλωση της ελληνικής παράδοσης.

-ΛΑΖΑΡΟΣ-

Ο εθιμικός κύκλος του Λαζάρου αποτελεί μια πολύ δημοφιλής εκκλησιαστική γιορτή, η οποία κλείνει μέσα της κυρίως το παγανιστικό στοιχείο της εποχικής ώρας¹. Η γιορτή του Λαζάρου, με τις ομοιοπαθητικές αναπαραστάσεις της αναστάσεως για την καλοχρονιά, έχει μεγάλη εξάπλωση, όχι μόνο στον ελληνικό χώρο αλλά και σε όλες τις λοιπές βαλκανικές χώρες. Τα διάφορα έθιμα που πραγματοποιούνται στο φερόνυμο Σάββατο του Λαζάρου, διαμορφώθηκαν γύρω από το μύθο του θνήσκοντος νέου άντρα.

Κυρίαρχο στοιχείο του εορτασμού του θανάτου και της έγερσης του Λαζάρου από τον τάφο είναι οι αγερμοί- που εκτείνονται εμπλέκοντας και την Κυριακή των Βαΐων. Τα έθιμα παρουσιάζουν εξαιρετική ποικιλία ως προς τον αριθμό, το φύλο, την ηλικία, την κοινωνική θέση των συντελεστών, ως προς τη θεατρική τους παρουσίαση, τον θρησκευτικό, κοσμικό ή μαγικό τους χαρακτήρα.

Οι αγερμοί των παιδιών, κυρίως κοριτσιών μικρής ηλικίας, συνοδεύονται κρατώντας ένα είδωλο, που παριστάνει το Λάζαρο, και ανθοστόλιστα καλαθάκια. Η απεικόνιση του Λαζάρου μπορεί να είναι μια μεταμφιεσμένη σκούπα (Λαγός Έβρου), την οποία λικνίζουν καθώς τραγουδούν σαν να πρόκειται για πραγματικό μωρό- έτσι πιστεύεται ο αναστημένος Λάζαρος στη λαϊκή αντίληψη. Το ομοίωμα του Λαζάρου μπορεί επίσης να είναι ζυμωμένα ψωμάκια ή κουλουράκια με ανθρώπινο σχήμα (στη Θράκη τα ονομάζουν Λαζαράκια).²

Στο ανθοστολισμένο καλαθάκι, που συνοδεύει τον αγερμό, τοποθετούνται τα αυγά, που λαμβάνουν τα παιδιά. Στην Αίγειρο (Ισπυρίδου, 2010, σελ. 156) γύριζαν στα σπίτια και τραγουδούσαν:

*«Σήκω Λάζαρε, και μη κοιμάσαι,
ήρθε η μάνα σου από την πόλη
σ'έφερε χαρτί και κομπολόι...»*,

ενώ στο Σκεπαστό τραγουδούσαν (Ντουντουλάκης, 2008, σελ.29):

*«Ηρθι Λάζαρος ήρθαν τα Βάγια,
ήρθι Κυριακή που τρων τα ψάρια,
σήκω Λάζαρε και μη κοιμάσαι*

¹ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους (Λαϊκός βίος – Παγανιστικές ημέρες και εορτές, τομ. ΙΑ'), Δημ. Λουκάτος, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα, 1975.

² Δ' Συμπόσιο Λαογραφίας του Βορειοελλαδικού Χώρου (πρακτικά), σελ.225, Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, Θεσσαλονίκη, 1983

*ήρθ' η μάνα σου από την πόλη
σου 'φερε χαρτί και κομπολόι,
γράψε Θόδωρε γράψε Δημήτρη,
γράψε λεμονιά και κυπαρίσσι,
κι οι κοτίτσες σας αυγά γεννούνε
και οι φωλίτσες τους δεν τα χωρούνε
δος κι μας κυρά να τα χαρούμε.»*

Ο εορτασμός του Λαζάρου στους Μοναστηριώτες της Ανατολικής Ρωμυλίας όπως μας αναφέρει ο Παύλος Λιτούδης (Λιτούδης, 2007) γινόταν ως εξής:

«Πριν το Πάσχα γιόρταζαν τον Λάζαρο με το έθιμο της Ρουμπάνας, όπως το έλεγαν οι θκοι μας. Ήταν η γιορτή της άνοιξης και των λουλουδιών. Όλες οι γυναίκες του χωριού με την καλή υφαντή και κεντημένη στολή, τη γιορτινή η καθεμιά και στολισμένες με τα «ούδια» ή «ουδούδια» στα αυτιά και τα μαντήλια, καθώς και με στεφάνια από λουλούδια, γύριζαν τραγουδώντας όλο το χωριό, από σπίτι σε σπίτι, τραγουδώντας και χορεύοντας στο δρόμο τον «μπογντάνο» και στις αυλές των σπιτιών, ενώ τραγουδούσαν στη θύρα για τους νοικοκύρηδες και τις νοικοκυρές, καθώς επίσης χόρευαν και τραγουδούσαν το ζωναράδικο χορό, έχοντας στη μέση του κύκλου, το μεγάλο καλάθι που μάζευαν τα αυγά, τα οποία θα έβαφαν την Μ.Πέμπτη....»

-ΚΟΥΝΙΕΣ-

Ιδιαίτερα διαδεδομένο σε πολλούς πολιτισμούς από τα αρχαία χρόνια είναι το έθιμο της κούνιας ή της «αιώρας» κατά την αρχαιότητα, με απλό τελετουργικό σε πολλές παραλλαγές (Τερζοπούλου, 1998β, σ.68). Έθιμο συνδεδεμένο με την εξοχή και τις αγροτικές γιορτές, που τελείται κυρίως την πασχαλινή περίοδο-ιδίως στη εορτή του Αγίου Γεωργίου- αλλά και σε άλλες περιστάσεις της ανοιξιάτικης περιόδου, το συναντούμε σχεδόν σε όλη την επικράτεια του θρακικού χώρου.

Όπως πληροφορούμαστε από την Erika Simon (Simon, 1996, σ.274), κατά την αρχαιότητα το έθιμο της αιώρας πραγματοποιούνταν από τα κορίτσια στα αθηναϊκά Ανθεστήρια στις αρχές της άνοιξης. Συγκεκριμένα:

«...οι νέοι της Αττική κατά τη διάρκεια της τρίτης μέρας των Ανθεστηρίων –η μέρα αυτή ήταν πένθιμη και παρέθεταν προσφορές στους νεκρούς- ανέβαιναν σε αιώρες, όχι όμως για να παίζουν χαρούμενα, αλλά για να θυμηθούν μια νεκρή, την κόρη του Ικάρου, του πρώτου Αττικού αμπελοργού, την Ηριγόνη, που είχε κρεμαστεί. Για να εξιλεωθούν για το θάνατό της, ανέβαζαν οι Αθηναίοι τα παιδιά τους σε αιώρες».

Επίσης ο Σπύρος Ζεχερλής (Ζεχερλής, 1991, σ.100) παρατηρεί το μαγικό και εξαγνιστικό χαρακτήρα του έθιμου της αιώρας, μέσω ενός ανοιξιάτικου καθαριού για την απαλλαγή των καλοκαιρινών κακών, εξασφαλίζοντας υγεία και ευφορία. Στη νεότερη ελληνική παράδοση το έθιμο έχει περισσότερο κοινωνικό χαρακτήρα και λειτουργία. Όπως μας αναφέρει ο Ν. Διονυσόπουλος, σε μια πρόσφατη έρευνά του (Διονυσόπουλος, 2002, σ.96):

«Οι κούνιες λειτουργούσαν και ως «νυφοπάζαρο», όπου οι συμμετέχοντες [νέοι και νέες] εύρισκαν την ευκαιρία να εκφράσουν τα αισθήματά τους με κατάλληλα τραγούδια και παιχνίδια...Οι νέοι έλεγαν δίστιχα για τις κοπέλες και αυτές απαντούσαν ανάλογα. Πολλές φορές, μέσα από αυτό το διάλογο, γινόταν γνωστό ή έπαιρνε επισημότητα κάποιο αίσθημα»

Ο Σιδηράς αναφερόμενος στη λαογραφία της Θράκης παραθέτει:¹

«...κούνιες κατασκευάζονταν και δένονταν στα δέντρα την δεύτερη μέρα του Πάσχα ή ανήμερα του Αγίου Γεωργίου. Το κούνημα σ' αυτές τις «αιώρες» ήταν αρχαίο έθιμο των Αθηναίων που συμβόλιζε τον καθαρισμό – εξαγνισμό από το κακό, τα πνεύματα του κακού...»

*Γαρυφαλιά μου πράσινη καλέ, πότε θα κοκκινήσεις,
να κόψω ένα γαρύφαλο καλέ, να βάλω στο ποτήρι,
για ν' ακουμπάει ο βασιλιάς καλέ, να του περνά η ζάλη,
Η ζάλη τον επέρασε καλέ, και στο αυτί του πάει,
ο βασιλιάς δεν ήτανε καλέ, μόν' ήταν τρεις κοπέλες.
Η μια κοιτούσε τον ουρανό καλέ, κι άλλη το φεγγάρι,
η τρίτη η μικρότερη καλέ, κεντούσε μαξιλάρι,
για ν' ακουμπάει ο βασιλιάς καλέ, να του περνά η ζάλη.*

Το παραπάνω τραγούδι το συναντούμε στο χωριό Αδελφικό Σερρών – από πρόσφυγες της Ανατολικής Θράκης- στο έθιμο της κούνιας, το οποίο πραγματοποιούνταν κυρίως ανήμερα της εορτής του Αγ. Γεωργίου. Τραγουδήθηκε από τη Μελάχρη Δήμητρα (ετών 47) στις 10-1-2011 σε επιτόπια καταγραφή στις Σέρρες.

¹ <http://www.egiros.gr/displays/printNew.php?lop=viewNew&nid=110>

-ΑΝΑΣΤΕΝΑΡΙΑ-

Το έθιμο των αναστενάρηδων αποτελεί ένα ξεχωριστό και ιδιαίτερο κομμάτι της ελληνικής παράδοσης, που οι ρίζες του βρίσκονται πολύ βαθιά στην ελληνική αρχαιότητα. Σήμερα τελείται από μια ομάδα προσφύγων από την Ανατολική Ρωμυλία, γνωστοί ως Κωστιλήδες, από το χωριό Κωστί της Αγαθουπόλεως, οι οποίοι έχουν εγκατασταθεί κυρίως στα χωριά Αγία Ελένη Σερρών, Λαγκαδάς Θεσσαλονίκης, Μελίκη Ημαθίας, Μαυρολεύκη Δράμας κ.α.

Το έθιμο των Αναστενάρηδων πραγματοποιείται στο τριήμερο 20-22 Μαΐου, με την ημέρα της εορτής των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης να αποτελεί το κορύφωμα της τελετής. Το έθιμο των Αναστεναριών περιλαμβάνει ένα πολυσύνθετο και λεπτομερέστατο τυπικό. Το έθιμο ξεκινά την προηγούμενη μέρα της γιορτής (20 Μαΐου) με τους αναστενάρηδες να συγκεντρώνονται στο κονάκι από το μεσημέρι, με τους πιστούς να χορεύουν ολόγυρα από την εικόνα του Αγίου (τον «παππού»). Όταν αρχίσει να σκοτεινιάσει, ο χορός συνεχίζεται πάνω στα αναμμένα κάρβουνα, με τους πυροβάτες να τα σβήνουν με γυμνά πόδια.

Κατά την περιγραφή του εθίμου από τον Loring Danforth (Danforth, 1990), το πρωί της εορτής του Αγίου (21 Μαΐου) γίνεται η τελετή της θυσίας του ιερού ζώου και το απόγευμα η τελετή της πυροβασίας. Το ζώο συνήθως που θυσιάζεται είναι ένας μικρός ταύρος. Αφού οδηγηθεί έξω από το κονάκι ή πίσω από το ιερό της εκκλησίας, σφάζεται στη ρίζα κάποιου δέντρου. Μετά τη σφαγή αρχίζει ο χορός των αναστενάρηδων μπροστά στις εικόνες που βρίσκονται έξω από το κονάκι, στον τόπο του αγιασμού. Η πομπή των χορευτών επισκέπτεται τα διάφορα κονάκια και το μεσημέρι σταματάει για να ξεκουραστεί.

Το απόγευμα της εορτής ετοιμάζεται ο χορός της πυροβασίας. Στο κέντρο ενός κυκλικού αλωνιού στοιβάζονται σαν πυραμίδα χοντρά ξύλα, όπου μετατρέπονται αργότερα σε μια μεγάλη θράκα. Όταν η φωτιά είναι έτοιμη, δίνεται από τον αρχιαναστενάρη η εντολή για το ξεκίνημα της πομπής. Η πομπή ξεκινάει από το κονάκι με επικεφαλείς τους οργανοπαίχτες- τρίχορδη θρακιώτικη λύρα και νταούλι, ενώ άλλοτε υπήρχε και γκάιντα. Το τραγούδι που συνοδεύει την πομπή είναι παρμένο από τον 'ακριτικό' κύκλο, το λεγόμενο «*Ο μικρο-Κωσταντής*». Οι αναστενάρηδες βαστώντας τις εικόνες και τους τσεβρέδες, όσο πλησιάζουν τη φωτιά τόσο επιταχύνουν το χορό τους. Μετά, με επικεφαλής τον αρχιαναστενάρη, υψώνουν τα εικονίσματα και παίζουν μέσα διασχίζοντας σταυρωτά το πυρωμένο αλώνι από τη μία ως την άλλη

άκρη. Ύστερα από συνεχή πυροβολασία μισής ώρας περίπου, έχουν σβήσει με τα γυμνά τους πόδια τα κάρβουνα της θρακιάς και αποσύρονται. Τα πέλματα των ποδιών τους είναι άθικτα. Η πυροβολασία θα συνεχιστεί την επόμενη μέρα. Το τέλος της εορτής επισφραγίζεται μ' ένα συμπόσιο στο κονάκι του αρχιαναστενάρη.

Κατά τον Ιάσωνα Ευαγγέλου (Ευαγγέλου, 1993), εδώ και χιλιάδες χρόνια στις διάφορες μυστηριακές τελετές, υπήρχε κι ένα είδος οργιστικής τελετής προς τιμήν του Διονύσου (Βάκχου). Ο Διόνυσος, ως κυρίαρχο πρόσωπο, συνοδεύεται από τον μητριαρχικό θίασο των Μαινάδων. Ο θίασος των βακχευτών ξεσπούσε σ' έναν μανιακό χορό, με άγριες ιαχές και χειρονομίες. Έπειτα θανάτωναν έναν ταύρο, τον οποίον έτρωγαν ωμό και έπιναν το αίμα του. Στην κατάσταση της έκστασης, που βρίσκονταν, λόγω της μουσικής, του χορού, της οινοποσίας και των καπνών, οι μύστες άγγιζαν τη φωτιά χωρίς να καίγονται. Η τελετή αυτή απέβλεπε στην εξύψωση και την κάθαρση, καθώς και την ένωση ανθρώπου- θείου. Στην αρχαιότητα, τέτοιες πυρολατρικές τελετές συναντούμε στη φρυγική λατρεία του Άττιδος και της Κυβέλης. Σχετικοί πυρολατρικοί μύθοι είναι του Διόνυσου, όπως και άλλων θεοτήτων. Κατά την άποψη ομάδας μελετητών, η πυροβολασία των Αναστενάρηδων, είναι ένα φαινόμενο που έχει την καταγωγή του στα Περσικά πυρολατρικά έθιμα του Ζωροάστρη.

Ο Danforth παρατηρεί (Danforth, 1990, σ.14): «Η πυρολατρική αυτή τελετή απέβλεπε στην εξύψωση και την κάθαρση (<πυρ καθαίρει>) καθώς και στη συνένωση του ανθρώπου με το θεϊκό στοιχείο... Σύμφωνα με τις πανάρχαιες δοξασίες δοξασίες των λαών, η φωτιά χαρίζει στον άνθρωπο μια <μαγική> δύναμη, απαραίτητα για να κυριαρχήσει στη φύση». Επίσης προσθέτει (Danforth, 1990, σ.16): «Είναι πολύ φανερή η ομοιότητα των Διονυσιακών οργίων, με τις σημερινές τελετές των Αναστενάρηδων στην ίδια γεωγραφική κοίτη. Η κραυγή εξάλλου των πυροβατών κατά τη διάρκεια της τελετής ιχ-ιχ, αχ-αχ, εχ-εχ, θυμίζει το επιφώνημα Ίακχε, Βάκχε, που είναι το μυστηριακό όνομα του Διόνυσου».

Το έθιμο των Αναστεναριών άντεξε στο πέρασμα των χρόνων και όπως επισημαίνει ο Κώστας Θρακιώτης (Θρακιώτης, 1991, σ.30): «Κάτω από τη χριστιανική θρησκεία θα μετασηματιστεί σε μια πολυσύνθετη και σύγχρονη βακχική χριστιανική θιασική οργάνωση».

-ΠΙΡΠΙΡΟΥΝΑ-

Το έθιμο της πιρπιρούνας ανήκει στην κατηγορία των φυτομορφικών μεταμφιέσεων, όπου κυριαρχεί το στόλισμα με λουλούδια. Κατά τον Στίλπωνα Κυριακίδη (Κυριακίδης, 1990, σ.15), αποτελεί πανάρχαιο έθιμο, το οποίο συνδέεται με την πρόκληση βροχής σε περιόδους ανομβρίας, ιδιαίτερα κατά τους θερινούς μήνες. Κατά την τέλεση της πιρπιρούνας μαζεύονται όλα τα παιδιά του χωριού και σκέπαζαν ένα κορίτσι ή ένα αγόρι με χόρτα και λουλούδια, το επονομαζόμενο «περπερίτσα». Ακολούθως γυρνούσαν όλο το χωριό τραγουδώντας την παράκληση προς τον Θεό για βροχή και περιβρέχανε κάθε κοπέλα και διαβάτη που θα συναντούσαν. Όταν άδειαζε το νερό από το μπακίρι τους, το ξαναγέμιζαν από εκείνο που φύλαγαν στα διάφορα σπίτια. Στη διαδρομή και στην επίσκεψη των σπιτιών, φαίνεται πως οι κοπέλες μάζευαν και φιλοδώρηματα από τις σπιτονοικοκυρές, γιατί η μια απ' αυτές κρατούσε και το απαραίτητο δισάκι, όπως μας πληροφορεί ο Ιωάννης Μακριώτης¹ στο μελέτημα του "Ήθη, έθιμα και προλήψεις του χωριού Ευκαρίου²". Κατά τον Δημήτριο Λουκάτο, όπως μας παραθέτει Μελέτιος Θεοφίλου (Θεοφίλου, 1983, σ.81): «το έθιμο της περπερούνας είναι είδος αγερμού, που γίνεται για το κοινό παραγωγικό καλό».

Στο Ευκάριο συναντούμε το παρακάτω τραγούδι της Περπερούνας ή Περπερούγκας, όπως το ονόμαζαν οι κάτοικοι του χωριού³:

«Περπερούγκα τριγυρίζει
μέσα στο χωριό γυρίζει
Τον Θεό παρακαλεί
για να βρέξει μια βροχή
Για να γίνει το κριθάρι
το κριθάρι το σιτάρι
Και το όψιμο κεχρί
για να κάμουμε ψωμί

¹ <http://www.syl-thrak-nestos.gr/ethima.html>

² Βορειανατολικά των Σαράντα Εκκλησιών και κοντά στο Σκοπό βρισκόταν το Ευκάριο. Άνηκε διοικητικά στο Βιλαέτι Αδριανουπόλεως, στο Σαντζάκι και Καζά Σαράντα Εκκλησιών και εκκλησιαστικά υπάγονταν στη Μητρόπολη Σαράντα Εκκλησιών.

³ ο.π.

Να το φαν τα ορφανά
τα ορφανά και τα φτωχά.»

Κατά τη Σταμούλη-Σαραντή (Σταμούλη-Σαραντή, 1939, σ.23)¹ Τζετώ Ανατολικής Θράκης: «...για να βρέχη τον Απρίλη, την Πρωταπριλιά έκαμναν περπερίτσα. Ενα μικρό κορίτσι το σκέπαζαν με λάπατα απ' το κεφάλι ως τα πόδια και το έτρεχαν το πρωί στα σπίτια. Η περπερίτσα χόρευε και τα παιδιά τραγουδούσανε: "Περπερίτσα περπατούν τον Θεόν περικαλούν...».

Στοιχεία της Περπερούνας συναντάμε και στα έθιμα των Πετρινών-Σκοπελινών² και άλλων Θρακών αγροτών, που κατοικούσαν στην περιφέρεια εκείνη, λέγοντάς την και ως Πιπερούγκα.³

Αναφέρονται μερικοί στίχοι από το τραγούδι που τραγουδούσαν τα κορίτσια :

*«Πιρπιρούνα τριγυρίζει μέσα στο χωριό γυρίζει
Τον θεό παρακαλεί για να βρέξει μια βροχή
Για να γίνει το κριθάρι το κριθάρι το σιτάρι
Και το όψιμο κεχρί για να κάμομε ψωμί
Να το φάν' τα ορφανά τα ορφανά και τα φτωχά.»⁴*

Παρατίθεται περιγραφή του εθίμου από κάτοικο της Πέτρας σε τοπικό ιδίωμα:

«...Όντε δεν έβρεχε στο χωριό, μαζεύντανα καμνιά δεκαπενταριά κορίτσια μέχρι δεκαπέντε χρονών, έπαιρνανα ένα ορφανό κορίτ'πε κει πε το χωριό και το άλλαζανα πε τα παλιά τα ρούχα. Το στόλζανα ύστερα λογιώ-λογιώ λουλούδια και άλλα χορτάρια, λαπατσούρες, τσουκνίδες, μολόγια, παπαδίτσες, κατιτζίδες (παπαρούνες). Το αλλαγμένο το κορίτσι το έλεγανα πιπερούγκα, έντρεχανα σε γούλα τα σπίτια τη χωριού πε τόνα στ' άλλο. Εκεί τραγουδούσανα βαρειά βαρειά, όχ' λήγορα, και χόρευανα. Το τραγούδ' ήλεγε:

¹ http://www.dancepandect.gr/pds_cosmos/pop/pop_lhmma_gr.php?oid=EDD1B7&ActionP=Play&mode=Med&Obj=T&eid=E-DD1B7&aa=1

² Πέτρα, Σκόπελος, Μεγαλοχώρι (Γκερτιλί). Ένα τρίγωνο από τρία χωριά στην Περιφέρεια Σαράντα Εκκλησιών της Ανατ. Θράκης, κοντά στην Αδριανούπολη.

³ <http://www.thrakiki.gr/petra.htm>

⁴ ο.π.

βρέξε, βρέξε πιπερού να χορτάσνα οι φτωχοί

να κατέβει το τσαρσί, κάθε στάχυ και κιλό

να φτηναίνει το ψωμί κάθε βέργα και ληνό

Η πιπερούγκα με μνιά κίτκα (μπουκέτο) πε λουλούδια που είχε στο χέρ' έπειρνε νερό πε το μπακίρ' που κρατούσε άλλο κορίτ' και φώτζε (έβρεχε με το αγίασμα αυτό) το νοικοκύρ' και τη νοικοκυρά τη σπιτιού. Ο καθένας νοικοκύρ'σ ή νοικοκυρά έδινανα αλεύρ', κανένα αβγό ή ότι άλλο είχانا. Τα κορίτσια τα έπαιρνανα και τα εβάζανα μέσα στο ντορβά και στο καλάθ'. 'Υστερα γύριζανά και τα μοίραζανά στις φτωχές γυναίκες τη χωριού. 'Αμα έλα (ήθελε) βγεί η πεπερούγκα κι' 'υστερα έβρεχε»¹

Στην Αίγειρο Ροδόπης, όπου εγκαταστάθηκαν πρόσφυγες από την Ανατολική Ρωμυλία, όπως μας αναφέρει η Μαρούλα Ισπριίδου²: «Μετά την τέλεση της Θείας Λειτουργίας στην Εκκλησία, ο ιερέας με τα εξαπτέρυγα επικεφαλής μιας μεγάλης πομπής κατοίκων, που κρατούσαν αναμμένες λαμπάδες, περιφέρονταν στα χωράφια και έψαλλαν. Σταματούσαν κατά διαστήματα, γονάτιζαν, προσεύχονταν, ικέτευαν. Όταν επέστρεφαν στο χωριό, οι νέες στόλιζαν μια κοπέλα με λουλούδια (ήταν η Περπέρω) και γύριζαν σ' όλο το χωριό, ραντίζοντας μ' ένα μάτσο βασιλικό τους δρόμους τραγουδώντας:

«Περπέρω, δροσέρω, βρέξε Θε μου, στάξε Θε μου,

Για να γίνουν τα σιτάρια, για να γίνουν τα κριθάρια, για να γίνουν και τ' αμπέλια»

Το έθιμο το συναντούμε στον Έβρο και με την ονομασία «Ντόντουλος» ή «Ντόντολα».³ Στην ελληνική αρχαιότητα, όπως μας περιγράφει ο Κώστας Θρακιώτης (Θρακιώτης, 1991, σ.182):

«...ανιχνεύουμε το έθιμο στα τελεστήρια του Λύκαιου Δία στην Αρκαδία, όπου κατά τις μέρες της ξηρασίας ο ιερέας πήγαινε σε κάποια πηγή. Εκεί, έπειτα από μια επίκληση στους θεούς, βύθιζε ένα κλαδί από δρυ στο νερό. Η παράδοση έλεγε πως αμέσως μετά από την πηγή μια καταχνιά που πύκνωνε και θόλωνε σαν σύννεφο αγκαλιάζοντας όλη την περιοχή, ενώ ξεσπούσε ακράτητα η βροχή. Παράλληλα και η λατρεία του Λαφύστιου Δία, καθώς και εκείνου του ομότιμου της Βοιωτίας, που συνδέεται με το μύθο του χρυσόμαλλου δέρατος, όταν σε κάποια αναβροχιά ορίστηκε να θυσιαστούν ο Φρίζος και η Έλλη.»

¹ ο.π.

² Αίγειρος, σελ.160, Μαρούλα Ισπριίδου, Δημοσ Αιγείρου, 2010, Κομοτηνή

³ <http://www.patridamou.gr/?p=282>

-ΓΥΝΑΙΚΟΚΡΑΤΙΑ (ΤΗΣ ΜΠΑΜΠΩΣ)-

Η γυναικοκρατία αποτελεί έθιμο το οποίο το συναντούμε μόνο στους πληθυσμούς της Θράκης, και ιδιαίτερα σήμερα στους πρόσφυγες από την Ανατολική Θράκη. Το συναντούμε ανάλογα με το χωριό και με άλλες ονομασίες, όπως «βρεξούδια», «της μπάμπως» και «της μαμής», ονομασίες που οφείλονται σε στοιχεία του τελετουργικού του εθίμου, και αναβιώνει κάθε χρόνο στις 8 Ιανουαρίου, εορτή της Αγίας Δομνίκης, ή Δόμνης και σκοπό έχει την απόδοση τιμής στο πρόσωπο της γιαγιάς, η οποία συνέβαλε στη γέννα των παιδιών. Την ημέρα αυτή ο κοινωνικός ρόλος των γυναικών και των αντρών ανατρέπεται. Οι γυναίκες αναλαμβάνουν τις ανδρικές δουλειές και τη διοίκηση του χωριού και οι άνδρες μένουν στο σπίτι και ασχολούνται με τις οικιακές δουλειές. Όσοι άνδρες δεν συμμορφώνονται με το πνεύμα της γιορτής, τιμωρούνται με διάφορους τρόπους. Επίσης βασικό πρόσωπο στην τέλεση του εθίμου αποτελεί η «μαμή» ή «μπάμπω» - πιο ηλικιωμένη συνήθως γυναίκα του χωριού, την οποία επισκέπτονται, πλένουν τα χέρια της και με πομπή την γυρίζουν το χωριό.

Σε έρευνά του ο Παναγιώτης Φωτέας (Φωτέας, 1989, σ.679) αναγνωρίζει στο έθιμο ίχνη παλαιών ορφικών και διονυσιακών καθαρμών ψυχών και σωμάτων. Επίσης επισημαίνει (Φωτέας, ο.π.) «...το έθιμο βασίζεται στις παντρεμένες γυναίκες, που θυμίζει κάτι σαν <μυημένα> πρόσωπα» και «η επίσκεψη στη μαμή λογαριάζεται σαν προσωποποίηση παλιάς βοηθητικής γονιμικής θεότητας. Στην αρχαιότητα οι γυναίκες...τιμούσαν και γιόρταζαν την Ειλείθια, θεϊκή μορφή που βοηθούσε και φύλαγε την ώρα του τοκετού» και πως «η απομόνωση των αντρών και η ανακήρυξη της βασίλισσας [μαμής] έχει ξεκάθαρο γυναικοκρατικό περιεχόμενο..., κατάλοιπα από τη φάση της μητριαρχικής κοινωνικής περιόδου». Ο Vernart (Vernart, 1989, σ.133) αναφέρει χαρακτηριστικά για το γυναικείο ρόλο στη διονυσιακή λατρεία:

«Η διονυσιακή θρησκεία είναι πρώτα απ' όλα υπόθεση των γυναικών (κυρίως όσον αφορά μίαν από τις βασικές πλευρές της, τον μαιναδισμό). Οι γυναίκες ως γυναίκες, αποκλείονται από την πολιτική ζωή. Η θρησκευτική ιδιότητα που τις κάνει ικανές να παίξουν, ως Βάκχες, κυριαρχικό ρόλο στη διονυσιακή θρησκεία, είναι το αντίστροφο αυτής της κατωτερότητάς τους, που τις σημαδεύει στο πολιτικό επίπεδο και που τους απαγορεύει να συμμετέχουν -ισότιμα με τους άντρες- στη διακυβέρνηση της πόλης.»

Προσθέτουμε την αναφορά του Κώστα Ρωμαίου (Ρωμαίος, 1976, σ.485), «...οι εορτάζουσες γυναίκες της Θράκης έφερναν μαζί τους πήλινα ομοιώματα ανδρικού φαλλού, [δείχνοντας] ότι με την όλη συμπεριφορά τους εκφράζουν και κάποια ιδιαίτερη λατρευτική σκοπιμότητα» και την ομοιότητα του εθίμου με τα αρχαία Θεσμοφόρια και τα Αλώα, που γίνονταν περίπου την ίδια ημερομηνία (Ρωμαίος, 1976, σ.485).

Όσον αφορά την πομπή που πραγματοποιείται κατά την τέλεση του εθίμου, με την μαμή πάνω στην άμαξα, συνοδευόμενη από το πλήθος των γυναικών, ο Φωτέας (Φωτέας, ο.π.) παρατηρεί: «Η πομπή θυμίζει διονυσιακούς γυναικείους θιάσους και πομπικές πορείες (ανεβάσματα) σε ιερούς χώρους στις μεγάλες αρχαίες γιορτές (γυναικεία πομπή στα Λήνια). Το πρόσωπο που λατρεύεται και τιμάται, η μαμή, κυριαρχική μορφή της γιορτής, αποτελεί μακρινή, ίσως, ανάμνηση των ιερειών ή της Μητέρας-Θεάς, της πρώτης Γυναίκας».

Το έθιμο κυρίως τελούνταν στη Βόρεια και την Ανατολική Θράκη, απ' όπου οι πρόσφυγες το μετέφεραν στις νέες τους πατρίδες. Οι πρόσφυγες από τη Βουλγαρία, το έλεγαν “Μπάμπω Ντεν”, από την Τουρκία “Μπάμπου Γκιουνού”, ενώ όσοι ήρθαν από τα παράλια του Πύργου (Μεσημβίας Σουζόπολη), το έλεγαν “Μπαμπώτερα”.¹

Στην Νέα Βύσσα² και στ' άλλα χωριά του Βόρειου Έβρου

«...όπου δεν υπάρχουν πια μαίες στα χωριά, η εκδήλωση γίνεται με την εξής λειτουργικότητα. Το πρωί της 8ης Ιανουαρίου, η κάθε γυναίκα του χωριού που γέννησε τη χρονιά που πέρασε, επισκέπτεται στο σπίτι της την “Μπάμπω”, φέρνοντας της δώρα, πετσέτα και παπούτσια, για να μπορεί να σκουπίζεται και να τρέχει στα σπίτια, όσων την έχουν ανάγκη. Εκείνη που έχει καλοντυθεί και στολιστεί, ανταποδίδει με κεράσματα κι ευχές. Όταν συγκεντρωθούν όλες οι γυναίκες, φέρνουν τη “Μπάμπω” με πομπή επάνω σε αμάξι ως τη βρύση του χωριού, όπου η κάθε γυναίκα της πλένει τελετουργικά τα χέρια. Ακολουθεί διασκέδαση μόνο των γυναικών με τη “Μπάμπω”, σε ένα καφενείο του χωριού...»

Στο Σκεπαστό στο δρόμο προς το καφενείο η πομπή τραγουδούσε (Ντουντουλάκης, 2008, σελ.23):

*«Όλη μέρα στ' αργαστήρι με ψωμί και με κρομμύδι,
Πήγα βρήκα τη φωτιά σβησμένη, τη γυναίκα μεθυσμένη,
Πες μου γυναίκα το πάθος σου, να σου πω το γιατρικό σου.
Άνδρα αν θέλεις να με γιάνεις, στο κρασί νερό μη βάνεις,
Μη το βάλεις στην καφκίτσα με χτυπάει στην καρδίτσα,
Μη το βάλεις στο τσουκάλι με χτυπάει στο κεφάλι,
Μόνο βάλτο στο λαγήνι όσο πιω και όσο μείνει.»*

¹ <http://www.e-thraki.gr/cgs.cfm?areaid=1&id=141>

² ο.π.

Και επίσης έλεγαν στον πρόεδρο το τραγούδι (Ντουντουλάκης, 2008, σελ.24):

*«Αφέντη αφεντάκι μου πέντε φορές αφέντη,
Αφέντη μου στην κλίνη σου χρυσή καντήλα φέγγει.
Αν βάλεις λάδι και κερί φέγγει την αφεντιά σου,
Αν βάλεις λάδι μοναχό φέγγει τον κόσμο όλο.»*

Σήμερα το έθιμο πραγματοποιείται σε διάφορα χωριού της Θράκης (στον Ίμερο, την Ξυλαγανή, το Φανάρι, το Χαμηλό, τις Σάπες, τη Γρατινή του νομού Ροδόπης, στο δήμο Τοπίου και τη Νέα Κεσσάνη του νομού Ξάνθης), όπως και σε προσφυγικά χωριά στους νομούς των Σερρών, της Καβάλας, της Δράμας, της Θεσσαλονίκης κ.α.

-ΚΑΛΟΓΕΡΟΣ-

Ο καλόγερος αποτελεί ένα κατ' εξοχήν θρακικό έθιμο, το οποίο όμως ανήκει στην ευρύτερη κατηγορία του εθίμου της Αποκριάς. Έθιμο το οποίο έμεινε εντελώς έξω από την εκκλησιαστική λατρεία. Παρ' όλη την ποικιλία και τις διάφορες παραλλαγές των εθίμων αυτής της κατηγορίας, βασικό κέντρο όλων αποτελεί το θέμα «θάνατος-ανάσταση», η νεκρανάσταση της φύσης και του κόσμου.

Το έθιμο του καλόγερου τελείται κάθε χρόνο από πρόσφυγες, από την Ανατολική και Βόρεια Θράκη, την Κυριακή της Τυρινής. Η παρακάτω περιγραφή του εθίμου προέρχεται από τους πρόσφυγες από το χωριό Κωστί της Βόρειας Θράκης – εγκατεστημένοι σήμερα κυρίως στα χωριά Αγία Ελένη Σερρών, Μελίκη Βέροιας και Μαυρολεύκη Δράμας. Όπως μας περιγράφει Αναστάσιος Ρέκλος (Ρέκλος, 1998), στο έθιμο συμμετέχουν μόνο άντρες και κύρια πρόσωπα του θιάσου είναι: ο Καλόγερος, ο Βασιλές, το Βασιλόπουλο, η Μπάμπω, Κορίτσα και ο Ζευγολάτης, από τους οποίους μεταμφιέζονται ο Καλόγερος, η Μπάμπω και η Κορίτσα. Ο καλόγερος έχει το πάνω μέρος του σώματός του τυλιγμένο με λινάτσα, στη μέση έχει κρεμασμένα κουδούνια σε σχηματισμό που να υποδηλώνει το φαλλό. Το κεφάλι και το πρόσωπο είναι καλυμμένα από νεροκολοκύθες, ενώ κρατά τη «σφούγγια» (πάνα παραδοσιακού

φούρνου). Η Μπάμπω είναι άντρας μεταμφιεσμένος σε γερόντισσα, όπως και η Κορίτσα που μεταμφιέζεται σε κοπέλα. Ο Καλόγερος με τη συνοδεία λύρας και νταουλίου ξεκινούν την τελετουργική επίσκεψη σε όλα τα σπίτια του χωριού. Στο κατώφλι κάθε σπιτιού η νοικοκυρά ραίνει τον Καλόγερο με πολυσπόρια, ενώ εν συνεχεία ο Βασιλές με το Βασιλόπουλο προσφέρουν κρασί στο νοικοκύρη και, αφού ανταλλάξουν ευχές, αποχωρούν. Αφού γυρίσουν όλο το χωριό, συγκεντρώνονται στο τρίστρατο, όπου υπάρχει ένα δίτροχο κάρο για τον Βασιλέ. Τότε τα παλικάρια του χωριού προσπαθούν να σύρουν το κάρο, ενώ από την άλλη οι παντρεμένοι τραβούν αντίθετα, ώσπου νικούν τα παλικάρια για το καλό της ευγονίας. Ακολουθεί τελετουργική αναπαράσταση άροσης και σποράς με τα παλικάρια να τραβούν το ζυγό του άροτρου, ενώ ο Καλόγερος υποδύεται το ρόλο του αγρότη ρίχνοντας τους σπόρους. Από το σημείο αυτό και έπειτα κυριαρχεί η αθυροστομία. Αφού προσφερθεί γεύμα στον Καλόγερο, πραγματώνεται η αναπαράσταση του θανάτου και της ανάστασης του Καλόγερου. Επισημαίνουμε ότι «το αλέτρι και ο φαλλός είναι πρωταγωνιστικά σύμβολα, τόσο ως θεατρικά εξαρτήματα των μεταμφιεσμένων, όσο και ως θέμα των αδόμενων τραγουδιών».

Η αντίληψη της σχέσης θανάτου και ανάστασης υπάρχει πολύ έντονα από τα αρχαία χρόνια. Χαρακτηριστικά μας παραθέτει ο Burkert (Burkert, 1997, σ.161) ένα απόσπασμα μελέτη του Frazer:

«Φαντάστηκαν την αύξηση και τη φθορά της βλάστησης, τη γέννηση και το θάνατο των ζωντανών όντων, ως αποτέλεσμα της αυξομειωνόμενης δύναμης θεϊκών όντων, αρσενικών θεοτήτων που γεννιούνταν και πέθαιναν... Πίστευαν ότι εκτελώντας ορισμένες μαγικές τελετές μπορούσαν να βοηθήσουν το Θεό, που ήταν η πηγή της ζωής, στον αγώνα του με την αντίθετη πηγή του θανάτου. Φαντάστηκαν ότι μπορούσαν να ενισχύσουν τη φθίνουσα ενεργητικότητά του, και ακόμα και να τον αναστήσουν από το θάνατο.»

Η παρουσία του φαλλού –ως σύμβολο γονιμότητας- αποτελεί βασικό και αναπόσπαστο στοιχείο σε όλα τα έθιμα –γονιμικές τελετές- αυτής της περιόδου. Όπως ενημερωνόμαστε από τη μελέτη των Martin και Metzger (Martin R.-Metzger H, 1992, σ.144) σε μία από τις Αττικές γιορτές της αρχαιότητας προς τιμήν του Διονύσου, στα Κατ' Αγρούς Διονύσια, που τελούνταν την περίοδο μεταξύ Δεκέμβρη και Ιανουάριο, πραγματοποιούνταν μια πομπή, που περιέφερε ένα φαλλό μεγάλων διαστάσεων, συνοδευόμενη με χορωδίες ή τραγούδια. Η πομπή ήταν μαζική και αποσκοπούσε στην ευφορία των αγρών και των κήπων και τη γονιμότητα των σπιτικών. Κατά τον Κοπιδάκη (Κοπιδάκης, 1997, σ.3) τη χρήση του φαλλού τη συναντούμε σε ευετηριακά

δρώμενα (Κατ' Αγρούς Διονύσια, Στήνια, Θεσμοφόρια, Αλώα κ.α), αλλά και σε μυστηριακές λατρείες, όπου πρόσφεραν στους συμμετέχοντες πλακούντες σε σχήμα εφηβαίου ή φαλλού.

Για τη χρήση του φαλλού ο Κοπιδάκης σχολιάζει (Κοπιδάκης, 1997, σ.4): «Ο φαλλός εχρησιμοποιείτο επίσης ως αποτρόπαιον και φυλακτήριον...Ακόμη και στους τάφους οι φαλλικές απεικονίσεις δεν είναι σπάνιες· ο φαλλός υποδηλώνει τη μακαριότητα της μετά θάνατον ζωής, διασφαλίζει τη γαλήνη του νεκρού και προοιωνίζει τη μέλλουσα αναγέννηση ή ακόμη και την εκ νεκρών ανάσταση». Συνεχίζοντας αναφέρει «Τα άσματα των νέων φαλλοφόρων, που είναι ως είδος έκφρασης και Διονύσου αρχαιότερα, φαιδρύνουν τις γονιμικές γιορτές, διακηρύσσοντας πως όσο ο φαλλός, ο συνεργός πάσης γενέσεως, σφριγά, δεν έχει ο θάνατος τον τελευταίο λόγο», ενώ ο Burkert (Burkert, 1993β, σ.232) λέει: «οι τελετουργίες με σεξουαλικά στοιχεία γίνονται κατανοητές κυρίως ως μαγείες ευφορίας».

Οι μεταμφιέσεις αποτελούν το πλέον χαρακτηριστικό σύμβολο της Αποκριάς, το οποίο έχει επιβιώσει μέχρι και τις μέρες μας. Συναντούμε ένα ογκώδες σε πλήθος και ποικιλία, μεταμφιέσεων στα έθιμα τα Αποκριάς, ιδιαίτερα στον Βορειοελλαδικό χώρο. Ο Κώστας Θρακιώτης (Θρακιώτης, 1991, σ.256) μας πληροφορεί πως οι μεταμφιεσμένοι, δαιμονοποιημένες ψυχές νεκρών, ντύνονται με προβιές και τραγόμορφες μάσκες και κουδούνια να χτυπούν ασταμάτητα και εκκωφαντικά, από τον παράδοξο τρόπο του βαδίσματός τους και τα πηδήματα. Το βάνσιμο των προσώπων και τα προσωπεία αποτελούν τους προγόνους των σημερινών μεταμφιέσεων. Ο Burkert (Burkert, 1993β, σ.230) σχολιάζει: «Οι μάσκες (προσωπεία), το πανάρχαιο μέσο, που επέτρεπε να εγκαταλείψει κανείς τη δική του προσωπικότητα και να αναλάβει μια νέα ασυνήθιστη» και (Burkert, 1993β, σ.232) «Σε πολλές παραλλαγές υπάρχουν πομπές με υπερφυσικούς φαλλούς· όσοι έφεραν αυτό το όργανο έπρεπε να αποκρύψουν την ταυτότητά τους αλείφοντας το πρόσωπό τους με καπνιά ή πίτουρα ή ακόμα φορώντας προσωπείο». Επίσης η Κατερίνα Κακούρη (Κακούρη, 1976, σ.124) μας παραθέτει μια φράση του Wace: «Για όποιον αναζητά σε ελληνικά αγροτικά δρώμενα την υποδομή του αγροτικού δράματος, έχει τη δυνατότητα να θεωρεί τους σύγχρονους ζωομεταμφιεσμένους των βορείων περιοχών ως το ανάλογο των αρχαίων σατύρων».

Ολοκληρώνοντας αυτήν την κατηγορία την άποψη του Θρακιώτη (Θρακιώτης, 1991, σ.140) για την προέλευση του εθίμου του Καλόγερου:

« [Ο καλόγερος αποτελεί έθιμο] πανάρχαιας ιστορικής προέλευσης, όπου τα μαγικοθησκευτικά στοιχεία του τοτεμισμού υπερκεράσθηκαν από τα θρησκευτικά κι αναπτύχθηκαν σε μνητικές τελετουργίες, στα Μυστήρια και στα <δρώμενα> της ιεροπραξίας. Έπειτα πως ο θάνατος και η ανάσταση του βλαστικού θεού αντιπροσώπευε, σαν ανακύκληση, τη γονιμική λειτουργία της φύσης. Πως η θυσία του ζώου-θεού, αντικαταστάθηκε τελικά σε συμβολική ιεροτελεστία μ' ένα συμβολικό θάνατο που ακολούθησε την Ανάσταση – με τη μαγική πράξη της ομοιοπαθητικής- εξασφαλίζοντας το ετήσιο πέρασμα από τη σπορά στη συγκομιδή.»

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

-Χελιδόνα

Το παρακάτω χελιδόνισμα το συναντούμε στο χωριό Κουβούκλια Σερρών, από προσφυγικούς πληθυσμούς της Ανατολικής Θράκης (περιοχή Σουμπάσκιοϊ) και της Μικράς Ασίας (χωριό Κουβούκλια Προύσσης). Τραγουδήθηκε από την Πασοπούλου Γαρυφαλιά (ετών 83) στις 2-1-2011, σε επιτόπια καταγραφή στο παραπάνω χωριό

-Γαρυφαλιά μου πράσινη (της κούνιας)

Το παρακάτω τραγούδι το συναντούμε στον θρακικό προσφυγικό πληθυσμό του χωριού Αδελφικό Σερρών και τραγουδήθηκε από τη Δήμητρα Μελάχρη-Δημητρακάκη (ετών 45), σε επιτόπια καταγραφή στο παραπάνω χωριό.

-Ο Κωσταντίνος ο μικρός

Τραγούδι από τη Βόρεια Θράκη, που αποτελεί το αποκορύφωμα του αναστεναριού. Τραγουδά και παίζει θρακιώτικη λύρα ο Σπύρος Κούκος. Απομαγνητοφώνηση από το cd «Η Γη του Ορφέα-Χρόνης Αηδονίδης»

-Τσούτσες

Οργανικό δρομικό κομμάτι που αποτελεί μέρος του τελετουργικού των Αναστεναριών. Απομαγνητοφώνηση από το cd «Τα Μαυροθαλασσίτικα-Γιώργος Ξανθούλης». Παίζει θρακιώτικη λύρα ο Σπύρος Κούκος.

-Συρτό Αναστενάρικο

Επίσης οργανικό κομμάτι από τα Αναστενάρια. Απομαγνητοφώνηση από το cd «Φίλοι καλωσορίσατε – Τραγούδια και σκοποί της Ανατολικής Ρωμυλίας» (Εν Χορδαίς - 2000). Παίζει θρακιώτικη λύρα ο Γιάννης Στρίκος.

-Πιρπιρούνα

Τραγούδι από το ομώνυμο έθιμο της Πιρπιρούνας. Απομαγνητοφώνηση από το cd «Τραγούδια της Θράκης» (Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης). Τραγουδάει η Δόμνα Μέγκα.

-Συρτό Καλογέρον

Οργανικό δρομικό κομμάτι από το ομώνυμο έθιμο του Καλογέρον. Απομαγνητοφώνηση από το cd «Φίλοι καλωσορίσατε – Τραγούδια και σκοποί της Ανατολικής Ρωμυλίας» (Εν Χορδαίς – 2000). Παίζει θρακιώτικη λύρα ο Γιάννης Στρίκος.

-Πως το τρίβουν το πιπέρι

Τραγούδι κατά την τέλεση του εθίμου του Καλόγερον. Απομαγνητοφώνηση από το cd «Η Γη του Ορφέα-Χρόνης Αηδονίδης». Παίζει θρακιώτικη λύρα ο Σπύρος Κούκος.

Χελιδόνα

Κουβούκλια Σερρών

$\text{♩} = 132$

Χε λι δό να έρ χε ται— απ' τη Μαύ ρη θά λασ σα— θά λασ

3
σα ε πέ ρα σε— έ κα τσε και λά λη σε— λά λη

5
σε τα γράμ μα τα— γράμ μα τα βα σι λι κά— που μα

7
θαί νοιυν τα παι διά— τα παι διά στο δά σκα λο— δά σκα

9
λος μας έ στει λε— να μας δώ σεις πέντ' αυ γά— κι,αν δεν

11
έ χεις πέντ' αυ γά— δώ σε μας την κλωσ σα ριά

13 $\text{♩} = 160$
(σε ιδίωμα απαγγελίας)

Μάρ— της μας ήρ θε, κα— λως μας ήρ θε,

17
τα λου λού δια ά νοι ξαν, τό— προς μυ ρί ζει,

21
έ ξω ψύλ λοι και χα ρά και μεθ' άυ ριο Πασ χα λιά με τα κόκ κι να τ' αυ γά

Γαρυφαλιά μου πράσινη (Της κούνιας)

Αδελφικό Σερρών

$\text{♩} = 140$

Γα ρυ φα λιά μου πρά σι νη κα λέ, γα ρυ γα λιά μου πρά σι νή κα λέ, πό τε θα κοκ κι νή σεις πό τε θα κοκ κι νή σεις

13
να κό ψω,ε νά γα ρύ φα λο κα λέ, να κό ψω,ε νά γα ρύ φα λο κα λέ, να βά λω στο πο τή ρι να βά λω στο πο τή ρι

25
για ν'α κου μπάει ο βα σι λιάς κα λέ για ν'α κου μπάει,ο βα σι λιάς κα λέ, να του περ νά η ζάλη να του περ νά η ζάλη

37
η ζάλη τον ε πέ ρα σε κα λέ, η ζάλη τον ε πέ ρα σε κα λέ, και στο αυ τί του πά ει και στο αυ τί του πά ει

49
ο βα σι λιάς δεν ή τα νε κα λέ, ο βα σι λιάς δεν ή τα νε κα λέ, μον' ή ταν τρεις κο πέ λες μον' ή ταν τρεις κο πέ λες

61
η μια κοι τού σε τον ου ρα νό κα λέ, η μια κοι τού σε τον ου ρα νό κα λέ, κι άλ λη το φεγ γά ρι κι άλ λη το φεγ γά ρι

73
η τρί τη η μι κρό τε ρη κα λέ, η τρί τη η μι κρό τε ρη κα λέ, κεν τού σε μα ξι λά ρι κεν τού σε μα ξι λά ρι

85
για ν'α κου μπά ο βα σι λιάς κα λέ, για ν'α κου μπά ο βα σι λιάς κα λέ, να του περ νά η ζάλη να του περ νά η ζάλη

Ο Κωσταντίνος ο μικρός

1. χτύπος στη bassa πλευρά του νταουλιού (κόπανος)
2. χτύπος στην prima πλευρά του νταουλιού (βίτσα)
3. χτύπος στη δεξιά στεφάνη

Κωστί Ανατολικής Ρωμυλίας

(ίσο ΡΕ σε όλο το κομμάτι,
ακολουθώντας ρυθμικά τη μελωδία)

1

2

3

4

5

A

Κω στα ντι ν',ο Κω στα ντί νος ο μι κρός

6

2

7

Κω στα ντί νος ο μι κρός ο μι κρο Κω στα ντί νος

Musical notation for measures 7-8, featuring a vocal line and a piano accompaniment. The piano part consists of a steady eighth-note pattern in the right hand and a similar pattern in the left hand.

8

Musical notation for measures 8-9, continuing the vocal and piano accompaniment from the previous system.

9 **B**

Musical notation for measures 9-10, marked with a 'B' section indicator. The piano accompaniment continues with the same rhythmic pattern.

10

Musical notation for measures 10-11, continuing the piano accompaniment.

11 **C**

Musical notation for measures 11-12, marked with a 'C' section indicator. The piano accompaniment continues.

12

Musical notation for measures 12-13, continuing the piano accompaniment.

13

Musical notation for measures 13-14, continuing the piano accompaniment.

«Ο Κωνσταντίνος ο μικρός, ο μικρο-Κωνσταντίνος
μικρό ντον είχ' η μάνα του, μικρό ντ' αρραβωνιάζει.
Μικρό ντον ήρθε μήνυμα, στον πόλεμο να πάει,
νύχτα σελώνει τ' άλογο, νύχτα το καλιβώνει,
βάνει ασημένα πέταλα, μαλαματένιες λόθρες.
Πήδηξε καβαλίκεψε, κι αυτό το λόγο λέει:
«Μάνα μου την καλίτσα μου, μάνα μου την καλή μου,
καλά να τρώει το πουρνό, καλά το μεσημέρι,
και στο ηλιοβασίλεμα να πέφτει να κοιμάται».

Ο Κωνσταντίνος ο μικρός, ο μικρο-Κωνσταντίνος
Μικρό ντον είχ' η μάνα του, μικρό ντ' αρραβωνιάζει.
Μικρό τον ήρθε μήνυμα, στον πόλεμο να πάει,
Νύχτα σελώνει τα' άλογο, νύχτα το καλιβώνει,
Βαζ' ασημένα πέταλα, μαλαματένιες λόθρες.
Πήδηξε καβαλίκεψε σαν άξιο παληκάρι,
Κι ώστε να πεί έχετε γεια, σαράντα μίλια παίρνει,
Κι ώσπου να πούνε στο καλό, άλλα σαρανταπέντε.
[Κι απάνω στα σαρανταδυό ψηλή φωνή ακούστη:
«Εσύ διαβαίνεις Κωνσταντή, κι εμένα που μ' αφήνεις;»
«Πρώτα σ' αφήνω στο Θεό κι ύστερα στους Αγίους,
Κι ύστερα κι όλο ύστερα στη 'στερινή μου μάνα.»
«Τι να με κάνει ο Θεός; Τι να με κάνουν οι Άγιοι;
Τι να με κάνει η μάνα σου χωρίς την αφεντιά σου;»
«Μάνα μου ντη γκαλίτσα μου, μάνα μου ντη γκαλή μου,
Γλυκό ντη δίνεις το πρωί, γλυκό ντο μεσημέρι,
Και το ηλιοβασίλεμα να στρώνεις να κοιμάται.»
Μα 'κειν' η σκύλα η άνομη, οβρέσσας θυγατέρα,
Πα' στο σκαμνί ντην έκατσε κι αντρίκια ντην κουρευεί.
Μια γκούγκλα ντην εφόρεσε, ντη δίνει και ντουλιάγκα,
Ντη δίνει δέκα πρόβατα κι εκείνα ψωριασμένα,
Ντη δίνει και τρία σκυλιά κι εκείνα λυσσασμένα.
Ντην παραγγέλνει στα γερά, γερά ντη συντυχαίνει
«Θα πάεις πάνω στα ψηλά βουνά τα αψηλοκορφάτα,
Που 'ναι τα κρύα τα νερά κκι ο όροσερός ο ίσκιος,
Κι α' δε ντα κάνεις εκατό, κι α' δε ντα κάνεις χίλια,
Και τα σκυλιά 'βδομηνταδυό, στους κάμπους μην κατέβεις.
Σ' όλους τους πόρους πάνε ντα, σε όλους πόντισέ τα
Και στο Γιορδάνη ποταμό μη τύχει και τα πάεις,
Γιατ' έχει φίδια και οχέντρες, θα ξέβουν να σε φάνε.»
Παίρνει και πάει στα βουνά με δάκρυα φορτωμένη
«Έλα Χριστέ και Παναγιά με το Μονογενή σου,
Εις το βουνό που βρίσκομαι να φτάσει η ευχή σου.»
Γίνηκαν χίλια πρόβατα, χίλια και πεντακόσια,
Και τα σκυλιά 'βδομηνταδυό, στους κάμπους εκατέβη.
Σ' όλους τους πόρους πήγε ντα, σε όλους πόντισέ ντα
Και στο Γιορδάνη ποταμό πήγε και στάλισέ ντα.

.....
.....

Τσούτσες

Αγία Ελένη Σεργών

$\text{♩} = 184$

(ίσο ΡΕ σε όλο το κομμάτι, ακολουθώντας ρυθμικά τη μελωδία)

The musical score is written in treble clef with a 7/8 time signature. It consists of 111 measures, divided into 11 staves of 11 measures each. The notation includes various rhythmic patterns such as eighth and sixteenth notes, rests, and dynamic markings like mf and f . The piece is a traditional Greek dance, characterized by its distinctive 7/8 rhythm.

Συρτό Αναστενάρικο

1. χτύπος στη bassa πλευρά του νταουλιού (κόπανος)
2. χτύπος στην prima πλευρά του νταουλιού (βίτσα)
3. χτύπος στη δεξιά στεφάνη

(στο PE σε όλο το κομμάτι, ακολουθώντας ρυθμικά τη μελωδία εκτός από τις νότες κάτω του ΣΟΛ, όπου είναι μονοφωνικά.)

Αγία Ελένη Σερρών

♩=186

The musical score is written for two staves. The upper staff uses a treble clef and a 9/8 time signature. The lower staff uses a percussion clef. The score is divided into measures, with measure numbers 1, 5, 9, 13, 17, 21, and 25 indicated at the beginning of their respective lines. The melody in the upper staff consists of eighth and sixteenth notes, often beamed together. The lower staff shows a complex rhythmic pattern of eighth and sixteenth notes, with some measures containing rests. A key signature change to one sharp (F#) is visible at measure 25.

This musical score consists of eight systems, each with a treble clef staff and a guitar-specific staff. The systems are labeled with measure numbers: 28, 32, 36, 40, 44, 48, 52, and 56. The notation includes various rhythmic patterns, such as eighth and sixteenth notes, and rests. The guitar staff uses 'x' marks to indicate fretted notes and 'o' marks for open strings. The key signature changes from one flat to two flats between measures 44 and 48.

This musical score consists of eight systems, each with a treble clef staff and a guitar-specific staff. The treble clef staff contains a melodic line with various rhythmic patterns and accidentals. The guitar staff contains a complex rhythmic accompaniment with many 'x' marks, indicating muted notes. The systems are numbered 64, 68, 72, 76, 78, 82, 86, and 94. The key signature changes from one sharp (F#) to two sharps (F# and C#) at measure 78. The piece concludes with a double bar line at the end of the eighth system.

Πιρπιρούνα

Θράκης

$\text{♩} = 160$

Πιρ πι_ρού να πιρ πα τεί του Θι_ό πα ρα_κα λεί, Πιρ πι_ρού να πιρ πα τεί του Θι_ό πα ρα_κα λεί,
9 του Θι_ό πα ρα_κα λεί_ βρέ ξε Κύρ γιε μια_βρου χή, του Θι_ό πα ρα_κα λεί_ βρέ ξε Κύρ γιε μια_βρου χή,
17 βρέ ξε_ Κύρ γιε μια βρου χή μια βρου χή κα λή_βρου χή, βρέ ξε_ Κύρ γιε μια βρου χή μια βρου χή κα λή_βρου χή,
25 μια βρου χή κα λή_βρου χή_ να βρα χούν οι τσου_μα νοί, μια βρου χή κα λή_βρου χή_ να βρα χούν οι τσου_μα νοί,
33 να βρα_χούν οι τσου_μα νοι, τσου_μα νοί για λα_δα ροί, να βρα_χούν οι τσου_μα νοι, τσου_μα νοί για λα_δα ροί,
41 τσου_μα νοί για λα_δα ροί_ μι τα πρό βα τα τ'ς μα ζί, τσου_μα νοί για λα_δα ροί_ μι τα πρό βα τα τ'ς μα ζί,
49 μι τα_πρό βα τα,τ'ς μα ζί κι μι_τα για λά_δια τους, μι τα_πρό βα τα,τ'ς μα ζί κι μι_τα για λά_δια τους,
57 κι μι τα για λά_δια τους_ κι μι τα βου βά_λια τους, κι μι τα για λά_δια τους_ κι μι τα βου βά_λια τους,
65 βρέ ξε_ Κύρ γιε δυο νι ρά να καρ_πή σουν τα_σπαρ τά, βρέ ξε_ Κύρ γιε δυο νι ρά να καρ_πή σουν τα_σπαρ τά,
73 να καρ_πή σουν τα_σπαρ τά_ να 'χου μι κα λή_σου δειά, να καρ_πή σουν τα_σπαρ τά_ να 'χου μι κα λή_σου δειά,
81 'ν,ό σεσ_τρύ πες το δυρ_μόν' τό σεσ_θυ μου νιές_τ'α λών', 'ν,ό σεσ_τρύ πες το δυρ_μόν' τό σεσ_θυ μου νιές_τ'α λών',
89 'ν,ό σα φύλ λα στα_κλα διά_ τό σου βιος σ'α_φε_ντι κά 'ν,ό σα φύλ λα στα_κλα διά_ τό σου βιος σ'α_φε_ντι κά

Καλή σουδεια και
καλό μπερεκέτ'

Συρτό Καλογόρου

1. χτύπος στη bassa πλευρά του νταουλιού (κόπανος)
2. χτύπος στην prima πλευρά του νταουλιού (βίτσα)
3. χτύπος στη δεξιά στεφάνη

Αγία Ελένη Σερρών

♩=164 (ισο ΡΕ σε όλο το κομμάτι, ακολουθώντας ρυθμικά τη μελωδία εκτός από τις νότες κάτω του ΣΟΛ, όπου είναι μονοφωνικά)

The musical score is written for piano in 8/4 time. It consists of seven systems, each with a treble and bass staff. The melody is primarily in the treble clef, while the bass clef provides a steady accompaniment. The piece is marked with a tempo of 164 quarter notes per minute. The notation includes various rhythmic values such as eighth and sixteenth notes, and rests. The score is divided into measures, with measure numbers 1, 5, 9, 13, 17, 21, 25, and 29 indicated at the beginning of their respective systems. The piece concludes with a final cadence in the seventh system.

2 33

37

41

45

49

53

FINE

57

61

65

Πως το τρίβουν το πιπέρι

Αγία Ελένη Σερρών

♩=164

(ίσο ΡΕ σε όλο το κομμάτι, ακολουθώντας ρυθμικά τη μελωδία)

9

17

25

33

Πως το τρί βουν το πιπέρι του διαβόλου οι καλογέροι
 Με το γόνα το τρίβουν και το ψιλοκοπανίζουν
 Σηκωθείτε παληκάρια μεσπαθιά και μεδοξάρια
 Με τη μύτη τους το τρίβουν και το ψιλοκοπανίζουν

41

49

έτσι να για μωρε έτσι να για έτσι να για το τρίβου νε
 έτσι να για μωρε έτσι να για έτσι να για το τρίβου νε
 έτσι να για μωρε έτσι να για σκάλωσε τ'αμάξ'α πάν'στη βαγια
 έτσι να για μωρε έτσι να για έτσι να για το τρίβου νε

57

έτσι να για το τρίβου νε και το πιπερί ζου νε
 έτσι να για το τρίβου νε και το πιπερί ζου νε
 έτσι να για μωρε έτσι να για σκάλωσε τ'αμάξ'α πάν'στη βαγια
 έτσι να για το τρίβου νε και το πιπερί ζου νε

65

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αηδονίδης Χρόνης, «Η Γη του Ορφέα (Τραγούδια και χοροί της Θράκης)», Υπουργείο Πολιτισμού-Εθνικό Πολιτιστικό Δίκτυο Πόλεων-Ε.Π.Α.Δ.Αλεξανδρούπολης-Αρχείο Ελληνικής Μουσικής», Αλεξανδρούπολη

Αικατερινίδης Γ.Ν., «Μεταμφιέσεις Δωδεκαήμερου εις τον βορειοελλαδικό χώρο», Πρακτικά Β' Συμποσίου Λαογραφίας, Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, Θεσσαλονίκη, 1976

Ανωγειανάκης Φοίβος, «Ελληνικά Μουσικά Όργανα», ΜΕΛΙΣΣΑ, Αθήνα, 1991

Αυδίκος Ευάγγελος, «Το κουρμπάνι του Αγίου Αθανασίου Διδυμοτείχου: Η θρησκευτικότητα ως έκφραση κοινωνικής αντιρρόπησης», Πρακτικά Α' Συνεδρίου 'Λαϊκά δρώμενα/ Παλιές μορφές και σύγχρονες εκφράσεις', Υπουργείο Πολιτισμού, Αθήνα, 1996

Burkert Walter, «Ελληνική Μυθολογία & Τελετουργία» (Δομή και ιστορία), (μτφ. Ηλέκτρα Ανδρεάδη), β' έκδοση, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα, 1993

Burkert Walter, «Αρχαία Ελληνική Θρησκεία» (Αρχαία και κλασσική εποχή), (μτφ. Ν. Π. Μπεζαντάκος-Α. Αβαγιαννού), Αθήνα, 1993

Burkert Walter, «Μυστηριακές λατρείες της αρχαιότητας», (μτφ. Έφη Ματθαίου), Εκδόσεις Καρδαμίτσα, Αθήνα, 1994

Γεωργατζής Π. Α., Αρχαίοι και σύγχρονοι Θράκες: ήθη και έθιμα των αρχαίων και οι ρίζες των σημερινών Θρακών, Ξάνθη, 1978

Γκιζέλης Γρηγόριος, «Οι παραδόσεις ως πηγή εθνοϊστορίας των Θρακών», Πρακτικά Β' Συμποσίου Λαογραφίας, Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, Θεσσαλονίκη, 1976

Γκιζέλης Γρηγόριος, «Τα' Αναστενάρια και τα ερμηνευτικά τους προβλήματα», Πρακτικά Ε' Συμποσίου Λαογραφίας, Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, Θεσσαλονίκη, 1989

Δέδε-Μιχαήλ Μαρία, «Σκέψεις για το αναστενάρι από έρευνα στην Ανατολική Ρωμυλία», Πρακτικά Δ' Συμποσίου Λαογραφίας, Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, Θεσσαλονίκη, 1983

Δρανδάκης Λευτέρης, «Το έθιμο του Καλόγερου στο χωριό Μελίκη του ν. Ημαθίας», Πρακτικά Ε' Συμποσίου Λαογραφίας, Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, Θεσσαλονίκη, 1989

Danforth Loring, «Τα Αναστενάρια της Αγίας Ελένης» (Πυροβασία και θρησκευτική θεραπεία), (μτφ. Μ. Πολεντάς), ΠΛΕΘΡΟΝ, Αθήνα, 1990

Ευαγγέλου Ιάσων, «Πυροβασία και Αναστενάρηδες», δ' έκδοση, Δωδώνη, Αθήνα, 1993

Ζεχερλής Σπύρος, «Πόσο βαθιές είναι οι ρίζες των ηθών και των εθίμων της Θράκης», Πρακτικά ΣΤ' Συμποσίου Λαογραφίας, Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, Θεσσαλονίκη, 1991

Ζιάκας Γρηγόρης Δ., «Θρησκεία και Πολιτισμός των προϊστορικών κοινωνιών και των αρχαίων λαών», τ. Α', Εκδόσεις Κορηγλία Σφακιανάκη, Θεσσαλονίκη, 2002

Gernet Louis, «Ανθρωπολογία της Αρχαίας Ελλάδας», (μτφ. Α. Μεθενίτη-Α.Στεφανής), ΠΑΤΑΚΗ, Αθήνα, 2000

- Θρακιώτης Κώστας, «Λαϊκή πίστη και λατρεία στη Θράκη», ΡΗΣΟΣ, Αθήνα, 1991
- Ισπυρίδου Μαρούλα, «Αίγειρος», Δήμος Αιγείρου, Κομοτηνή, 2010
- Κακούρη Κατερίνα, «Θρακικά δρώμενα την ύστερη ώρα», Πρακτικά Β' Συμποσίου Λαογραφίας, Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, Θεσσαλονίκη, 1976
- Κακριδής Ι.Θ., «Οι Αρχαίοι Έλληνες στην νεοελληνική μας παράδοση», Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα, 1978
- Κακριδής Ι.Θ., «Ελληνική Μυθολογία» (Εισαγωγή στο Μύθο), (τομ.1), Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα, 1986
- Κακριδής Ι.Θ., «Ελληνική Μυθολογία» (Οι θεοί), (τομ.2), Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα, 1986
- Κοπιδάκης Μ. Ζ., «Και Διονύσου αρχαιότερα», Ένθετο βιβλίο cd 'Τα Αποκρίατικα' (επιμ. Δόμνα Σαμίου), Κέντρο Συλλόγου Διάδοσης της Μουσικής Δόμνα Σαμίου, Αθήνα, 1997
- Κυριακίδης Στίλπων, «Το δημοτικό τραγούδι» (συναγωγή μελετών), Ερμής, Αθήνα, 1990
- Κυριακίδου Νέστορος Άλκη, «Η θεωρία της Ελληνικής Λαογραφίας» (κριτική ανάλυση), γ' έκδοση, Εταιρεία Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, Αθήνα, 1986
- Kurtz Donna & Boardman John, «Έθιμα ταφής στον αρχαίο ελληνικό κόσμο», Ινστιτούτο του Βιβλίου Μ. Καρδαμίτσα, Αθήνα, 1994
- Λιτούδης Παύλος, «Η φυγή του έξι (1906)», 2007
- Λουκάτος Δημήτριος, «Ιστορία του Ελληνικού Έθνους» (Λαϊκός βίος-Παγανιστικές ημέρες και εορτές, τομ.ΙΑ'), Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα, 1975

Λουκάτος Δημήτριος, «Εισαγωγή στην Ελληνική Λαογραφία», β' έκδοση, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα, 1978

Λουκάτος Δημήτριος, «Τα καλοκαιρινά», ΦΙΛΙΠΠΟΤΗ, Αθήνα, 1981

Μέγας Γεώργιος, «Ελληνικές γιορτές και έθιμα της λαϊκής λατρείας», ΟΔΥΣΣΕΑΣ, Αθήνα, 1988

Μερακλής Μ. Γ., «Θέματα Λαογραφίας», Καστανιώτη, Αθήνα, 1999

Μερακλής Μ. Γ., «Λαογραφικά Ζητήματα», Εκδόσεις Μπούρα, Αθήνα, 1989

Μπαζιάνας Νίκος, «Για τη λαϊκή μουσική μας παράδοση», τυπωθύτω- Γ. Δαρδάνος, Αθήνα, 1997

Μπενέκος Δημήτριος Σ., «Πολιτισμική παράδοση και εκπαίδευση» (Μορφωτική προσέγγιση-Εκπαιδευτικές εφαρμογές), Τυπωθήτω-Δαρδάνος, Αθήνα, 2006

Martin R.–Metzger H., «Η θρησκεία των αρχαίων Ελλήνων» (μτφ. Μίνα Καρδαμίτσα), Ινστιτούτο του βιβλίου- Μ. Καρδαμίτσα, Αθήνα, 1992

Ντουντουλάκης Νίκος, «Σκεπαστό, ιστορική και λαογραφική περιήγηση», Πολιτιστικός Σύλλογος Σκεπαστού "Η Ανατολική Ρωμυλία", Θεσσαλονίκη, 2008

Nesselrath Heinz- Gunther, «Εισαγωγή στην Αρχαιογνωσία», (Αρχαία Ελλάδα, τομ.1), Παπαδήμα, Αθήνα, 2003

Παχής Παναγιώτης, «Δήμητρα Καρποφόρος» (Θρησκεία και αγροτική οικονομία του αρχαιοελληνικού κόσμου), Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1998

Πούχγερ Βάλτερ, «Θεατρικά στοιχεία στα δρώμενα του βορειοελλαδικού χώρου», Πρακτικά Δ' Συμποσίου Λαογραφίας, Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, Θεσσαλονίκη, 1983

Ρωμαίος Κώστας, «Το αρχαιότερον στρώμα του λαϊκού πολιτισμού της Θράκης», Πρακτικά Β' Συμποσίου Λαογραφίας, Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, Θεσσαλονίκη, 1976

Ρωμαίος Κώστας, «Κοντά στις ρίζες», Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα, 1980

Ruchner Walter, «Παραστατικά δρώμενα, λαϊκά θέματα και λαϊκό θέατρο στην Ν.Α Ευρώπη» (Επισκόπηση-Τυπολογία-Βιβλιογραφία), τ.ΑΒ', Δελτίον της Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας, Αθήνα, 1982

Σαχινίδης Κώστας, «Αποκριάτικα εθιμικά χορευτικά δρώμενα Ριζομούλου Μαγνησίας: σύγχρονες κοινωνικές επιδράσεις και οι λειτουργίες τους», Πρακτικά Α' Συνεδρίου 'Λαϊκά δρώμενα/ Παλιές μορφές και σύγχρονες εκφράσεις', Υπουργείο Πολιτισμού, Αθήνα, 1996

Σπαθάρη-Μπεγλίτη Ελένη, «Ιστορική και κοινωνική Λαογραφία Ανατολικής Θράκης, ΛΙΒΑΝΗ, Αθήνα, 1997

Σταμούλη-Σαραντή Ελπινίκη, "Δημοτικά τραγούδια της Θράκης", Θρακικά 11, 1-281, Θρακικόν Κέντρον, Αθήναι 1939

Simon Erika, «Οι θεοί των αρχαίων Ελλήνων», (μτφ. Σεμέλη Πιργιατόγλου), University Studio Press, Θεσσαλονίκη, 1996)

Τερζοπούλου Μιράντα, Ένθετο βιβλίο cd 'Τα Αποκριάτικα' (επιμ. Δόμνα Σαμίου), Κέντρο Συλλόγου Διάδοσης της Μουσικής Δόμνα Σαμίου, Αθήνα, 1997

Τερζοπούλου Μιράντα, «Έστησ' ο έρωτας χορό με τον ξανθό Απρίλη...», Ένθετο βιβλίο cd 'Τα Πασχαλιάτικα' (επιμ. Δόμνα Σαμίου), Κέντρο Συλλόγου Διάδοσης της Μουσικής Δόμνα Σαμίου, Αθήνα, 1998

Vernant Jean-Pierre, «Μύθος και Σκέψη στην Αρχαία Ελλάδα», μέρος Α', (μτφ.Στέλλα Γεωργούδη), ΔΑΙΔΑΛΟΣ, Αθήνα, 1989

Vernant Jean-Pierre, «Μύθος και Σκέψη στην Αρχαία Ελλάδα», μέρος Β', (μτφ.Στέλλα Γεωργούδη), ΔΑΙΔΑΛΟΣ, Αθήνα, 1989

Φωτέας Παναγιώτης, «Η γυναικοκρατία στην Ξυλαγανή Ροδόπης και Νέα Κεσσανη Ξάνθης», Πρακτικά Ε' Συμποσίου Λαογραφίας, Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, Θεσσαλονίκη, 1989

Φωτιάδης Θανάσης, «Χαρτογράφηση <διονυσιακών> εκδηλώσεων στο βορειοελλαδικό χώρο», Πρακτικά Β' Συμποσίου Λαογραφίας, Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, Θεσσαλονίκη, 1976

Φωτιάδης Θανάσης, «Ένας πολυσήμαντος θρακικός εορτασμός» (Του Αηγιώργη, Άμφια Κομοτηνής), Πρακτικά Ε' Συμποσίου Λαογραφίας, Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, Θεσσαλονίκη, 1989

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	σελ. 2
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	σελ. 3
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ	σελ. 4
Α'. Θράκη: γεωγραφική και ιστορική προσέγγιση	σελ.4
Β'. Η αρχαιοελληνική λατρεία και το σήμερα	σελ. 5
Γ'. Αναφορά των εθίμων	σελ. 7
-Χελιδόνα	σελ.7
- Λάζαρος	σελ. 11
-Κούνιες	σελ. 12
- Αναστενάρια	σελ. 14
- Πιρπιρούνα	σελ. 16
-Γυναικοκρατία (Της μπάμπως)	σελ. 19
- Καλόγερος	σελ. 21
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	σελ. 24
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	σελ. 41